

Zapiski

Slovensko slovstvo

Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Letnik VI. Urejajo Fr. Kidrič, R. Nahtigal in Fr. Ramovš. Ljubljana, 1927. Seminar za slovansko filologijo.

Iz vsebine: P. Skok: O zamjeni vlt. \bar{u} > sl. y. — Fr. Ramovš: Razvoj psl. č v slovenskih dolgih zlogih. — Isti: O naravi psl. tort- in tert- v praslovenščini. — Rudolf Kolarič: Nosni vokali v prvotni slovenščini. — J. Kelemina: Krajevna imena iz spodnjepanonske marke. — Fr. Šturm: Refleksi romanskih palataliziranih konzontanov v slovenskih izposojenkah. — Fr. Ramovš: O kajkavsko-čakovskem prehodu \bar{d} v j. — A. Breznik: Popovičev Specimen vocabularii vindocarnioli ter Pohlino Glossarium slavicum. — M. Rupel: Trubarjevi Artikuli. — I. Prijatelj: Klasje. — Fr. Kidrič: Prešerni od konca 15. do srede 19. stol. — M. Premrou: Vatikanski dokumenti iz 1605—21 o vladiki Hrenu in cerkveni vizitaciji Kranjske 1607—8. — M. Kos: Rimana pesem o ustanovitelju Jurkloštrajvojudu Leopoldu VI. — Male vesti: Prof. R. Nahtigal. 1877—1927. — Ob Šlebingerjevi petdesetletnici. — J. Šlebinger: Bibliografija.

Iz pestre in bogate vsebine, ki smo jo našli, vzbujajo največji interes Vatikanski dokumenti iz 1605—21 o vladiki Hrenu in cerkveni vizitaciji Kranjske 1607—8, ki so priobčeni v 5. in 6. letniku »Časopisa«. M. Premrou jih je objavil brez komentarja kot suho gradivo, ki je samo na sebi sicer kričeče, a na drugi strani le preveč nosi pečat animoznosti Hrenovih nasprotnikov napram njemu, tako da je že a priori potrebna skrajna kritičnost in previdnost pri njegovi porabi. Zato je več ko nekvalificirano, da je že po objavi prvega dela skušal neki sotrudnik »Jutra« v na videz duhovitem, v resnici pa do skrajnosti plehkem eseju o letniku 1926 izkoristiti to gradivo v politično agitatorične svrhe. Razumljivo je tudi, da se takrat ni dvignilo nobeno pero v obrambo Hrena, ker se pač nobeno ni čutilo poklicano, da sodi za ali proti, dokler ne bo objavljena celota. Občutek imam, da uredništvo Časopisa ni naredilo prav, ker ni izdalo cele zbirke naenkrat, ampak je dalo pokusiti del, na rezultat, kolikor ga gradivo sploh vsebuje, je bilo treba čakati pa celo leto. Naloga nepristranskega zgodovinarja bo sedaj, da bo kritično osvetlil vrednost teh skrajno osebno in animozno pobarvanih poročil in jih izrabil za izdelavo objektivne slike o tem možu, ki mu je usoda dodelila tako vidno in važno vlogo v naši kulturni zgodovini. Iz spominov iz časa svojega sodelovanja s pokojnim zgodovinarjem J. Grudnom zadnja leta pred svetovno vojno ugotavljam, da je Gruden to gradivo poznal in ga nameraval porabiti v svoji monografiji o Hrenu, ki jo je nameraval izdati. Ker je računal s precejšnjim mojim sodelovanjem, sva pogosto razpravljala o tem in je on vedno poudarjal kot vodilno misel pri svojem načrtu: Slika, ki jo ima naša zgodovina o Hrenu, ni pravilna, njegovo osebnost in njegovo zgodovinsko vlogo bo treba iz temeljev na novo opredeliti, treba je prekiniti z legendo o mrkjem protireformatorju in podati Hrena

kot finega humanistično izobraženega moža, v katerega življenja je igrala veliko vlogo umetnost in čigar delovanje ni potekalo tako brez nasprotstev in ovir, kakor se na prvi pogled misli, in so intrige proti njemu segale prav do najvišje cerkvene instance. Z objavo teh važnih dokumentov je nastopil zadnji čas, da sodoben zgodovinar brez predsodkov povzame Hrenov problem. Z momentom, ko se naša reformacija pe najnovejših študijah začena strinjati v vedno jasnejšo in objektivnejšo sliko, je prvi problem, ki ne sme ostati v povojih, Hrenov problem. Da se pa ne da rešiti žurnalistično, je več kot jasno in je le obžalovanja vredno, da se je ravno tam načel. Frst.

Razprave. Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Letnik III. Ljubljana, 1926.

Avst. Mušič: Negacija »ni«. — Petar Skok: Lat. Caisar = Cesar. — Fr. Kidrič: Prešernove odklonjene prošnje za advokaturu. Spis ugotavlja v zvezi s svojo temo za prvo polovico 19. stoletja glavne momente iz zgodovine advokature na Kranjskem, iz katerih nam je lažje razumljivo, kako je Prešeren kljub izbornim spričevalom sedemkrat propadel pri poskusih ustvariti si trdno življenjsko pozicijo kot advokat. Tekom plastično pisane razprave nam postane jasno, kako so morala ta dejstva vplivati na njegovo človeško samozavest. — Anton Breznik: Slovenski slovarji. Razprava preiskuje notranjo vrednost slovenskih slovarjev. Posebno osvetli važno vlogo Megiserjevega slovarskega dela, ki je obdržalo svoj vpliv do Pohlina in Gutschmanna. Pohlino Slovar iz 1781 pa je osrednja knjiga, ki sega v vse slovenske slovarje pred in za seboj. — Ivan Prijatelj: Ustanovitev »Ljubljanskega Zvona« in celovškega »Kresa«. Razprava slika na podlagi dosedaj večini javnosti neznanih dokumentov in korespondence literarno borbo obeh skupin, ki se je končala z zmago bolj umetniško in realistično usmerjene skupine okrog Ljubljanskega Zvona. Frst.

Viktor Steska: Slovenska umetnost. I. Slikarstvo. Mohorjeva knjižnica št. 16, založila Družba sv. Mohorja, Prevalje, 1927.

Avtor je v tej knjigi izdal ponatis člankov, ki so nekaj let sem izhajali v »Mladiki« pod naslovom »Pregled našega slikarstva«. V uvodu k ponatisu pravi, da se je o priliki zgodovinske razstave slovenskega slikarstva leta 1922. izkazalo, da Slovenci še nismo imeli primerne knjige, ki bi pojasnjevala razvoj naše umetnosti, in k temu želi pisatelj s svojim spisom pripomoči.

Msgr. Steska je s tem objavil svoj umetnostno-zgodovinski material, ki ga je vestno nabiral v arhivih in pri svojih številnih službenih in zasebnih potovanjih po Sloveniji gotovo nad trideset let. Pisal je doneske k slovenski umetnostni topografiji, k zgodovinskemu razvoju, napisal prvo monografijo o Quagliji, Metzingerju, Robbi, Schmidtu, Layerjih, Herrleinu, Wolfu, Langusu i. dr. in velja za najboljšega poznavalca našega domačega umetnostno-zgodovinskega materiala. Sedanji generaciji domače umetnostno-zgodovinske šole je postavil z zakladom zbranih materialij temelj za vse nadaljno delo. V vrsti umetnostnih zgodovinarjev, ki so se bavili s stroko z eminentno umetnostno-zgodovinskim inte-

resom na polju raziskovanja umetnosti na ozemlju Slovenije: Erberg, Wallner, Ilg, Dimitz, Strahl, Kukuljević... pa pomeni Steska prvega in najzaslužnejšega slovenskega delavca.

Materijal, ki je izhajal v Mladiki od leta 1925. do 1926., je v ponatisu narastel v debelo oktav-knjigo s 354 stranmi teksta in 72 reprodukcijami.

Uvodoma navaja avtor naše starejše in novejše umetnostno-zgodovinsko slovstvo. Knjiga začenja v razvoju z gotiskim slikarstvom, ki je dobilo pa le dobre štiri strani odmerjene. Steska je specialist bolj za dobo od 17. stoletja do moderne. Ne vem pa, zakaj je prišel članek »Tuji slikarji na Slovenskem 16. do 18. veka« med gotiko in renesanso, posebno, ko so skoraj vsi tam navedeni slikarji obravnavani pozneje na kronološko pravem mestu še enkrat. »Naša renesansa« je dobila le — dobri dve strani. Za renesanso jemlje Steska italijansko stilno merilo in jo začenja tako šele leta 1600. Ta nazor je že zastarel. Renesanco, če vzamemo za njo severnjaško merilo, ki je za nas tiste čase edino na mestu, treba imenovati že skoraj vse slikarstvo 15. veka; že v prvih dvajsetih letih 16. veka so novejša dognanja izkazala visoko renesanso; na drugi strani pa Steska pravilno govori o baroku že v 17. stoletju. To stoletje deli Steska stilno neopredeljeno v dobo Hrena (14—16) in Valvasorja (17—21) ter dodaja članek »Baročni slikarji 17. veka«. Slede monografije Quaglije (26 do 32), Metzingerja (32—58), ki mu je avtor ime poslovenil; kar se tiče njegovega bohinjkega rojstva, mislim, se bo ugotovila neidentičnost Bohinjca in slikarja, ki se je na sliki sv. Antona v Samoboru leta 1754. podpisal »V. Metzinger, Lotheringus«. Metzinger s sledečimi monografijami Jelovška, Berganta, Cebeja itd. v 18. stoletju je najboljše obdelan. Zbrana so mnogoštevilna dela teh mojstrov, kar je sad požrtvovalnega, čebeličnega truda in dela dolgih let. Steskove zasluge za raziskovanje zgodovine našega slikarstva so v glavnem obsežene za dobo krasnega razmaha 1700—1900 in te niso majhne, četudi so že in še bodo Steskovi nasledniki na tem polju tu pa tam imeli še kaj korigirati. Monografijam naših glavnih umetnikov 18. stoletja slede »Ostali slikarji baročne dobe«, tuji in manj pomembni domačini. koncem 18. stoletja začenja Steska šele rokoko — ta prepozna nastava za rokoko v razvoju gre menda tudi na rovaš francoskega merila za rokoko, ki za naše gradivo ni primerno. Tu so nanizane monografije Schütza, bratov Janšev, Potočnika, Herrleina, Kavčiča, Kremser-Schmidta, Lajerja in epigonov z dodatkom o domačih risarskih šolah.

Avtor je tako došel v 19. stoletje, kjer nam predstavi obširno v treh člankih Langusa in njegovo dobo in šolo, dalje Tomınca, Stroja, Künla, Kurz-Golden-o. Robleka, Jebačina, Barovskega in vit. Wolffa. Od monografije Tomca, Šubicev, Ogrina, Ažbeta, Grilca, o. Robleka, Jebačina, Barovskega in vit. Wolffa. Od modernih impresionistov omenja Steska le Ažbeta, prepuščajoč tako to poglavje drugim.

Steskovo delo leži veliko in zaslužno pred nami. V glavnem nam je prineslo o g r o m e n d e j s t v e n i m a t e r i j a l, ki je podlaga vsemu nadaljnjemu

raziskavanju: stilnega razvoja, umetniških in socialnih razmer, umetnostnih nazorov in sploh naše kulturne zgodovine, ki še ni napisana. Medtem je prišla za delo novo dorastla šola domačih umetnostnih zgodovinarjev, ki nadaljujejo. Delo gre krepko naprej in se dopolnjuje v celoto — vsi delavci na tem polju pa so hvaležni Steski za to, da je njihovu delu dal materijalni temelj in podlago.

St. Vurnik.

Srbo-hrvatsko slovstvo

Kosta Strajnić: **Svetosavski hram**. Javni apel zvaničnim faktorima srpske cerkve i jugoslovenske države. Beograd, 1926. S. B. Cvijanović.

Ta temperamentno pisana brošura je nastala povodom sklepa odločivnih cerkvenih in državnih faktorjev, da se postavi v Belgradu monumentalna cerkev Sv. Save, za katero bi bilo treba okroglo 200 milijonov dinarjev. Bila naj bi to monumentalna stavba, ki bi služila nacionalni reprezentanci eventualno tudi kot jugoslovanski Panteon. Ker so cerkveni krogi zavzeli stališče, da naj bi bila ta stavba sezidana v slogu največjega razcveta srednjeveške srbske arhitekture in ker se je izvedelo celo, da naj bi se h konkurzu povabili »vsi« stavbinski strokovnjaki naše države in Rusi, ki žive pri nas, od tujih pa samo oni, ki so priznani poznavalci bizantinologije, pisatelj dokazuje, da je na tem temelju nemogoče, da bi došlo do spomenika, ki bi bil vreden reprezentant naše umetniške sedanjosti. To za dokaz naše umetniške zrelosti temeljno vprašanje porabi kot priliko, da' podvrže našo umetnostno politiko temeljiti kritiki in odreka vodilnim beograjskim arhitektom sploh zmožnost, da rešijo tako veliko in važno nalogo. Frst.

Iz tujih literatur

Češko slovstvo

Dr. Frank Wollman: **Slovinské drama**. Spisy filosofické fakulty university Komenského v Bratislavě. Č. VI. — V Bratislavě, 1925. Str. 352. Kč. 45.

Dr. Frank Wollman, docent na bratislavski univerzi, sam pesnik in plodovit dramatik, ki je v letih 1921—24 vsako leto izdal kako večjo dramo z izrazito slovansko tendenco (n. pr. trilogijo »Velika Morava«: Mojmir—Rastislav—Svetopolk) — se je namenil raziskati vso slova n s k o dramatsko produkcijo in jo poudariti proti romanskemu in germanskemu kulturnemu svetu. Začel je z južnoslovansko dramo ter je v l. 1924. izdal obširno (408 str.) monografijo »Srbo-hrvatské drama« do vojne in v l. 1926. dopolnilo razvoja po vojni; iz priprav za podobni slovenski del pa je priobčil več podrobnejših analitičnih studij: První dramatisace zrady Tugomirovy a Gerovy (Sbornik R. III. č. 35(7), 1925), Slovinský dramatik Ivan Cankar (Prúdy, 1925 — ref. L. Z. 1925), Veronika Desnická (Machalův Sbornik 1925) in začatna poglavja: Počátky slovinské dramatiky a A. T. Linhart (České divadlo 1925), kar vse so večina izrezki iz monografije »Slovinské drama«, izišle l. 1926. (letnica 1925!), posvečene Linhartu, »prosvetljenemu historiku